

Список використаних джерел:

1. Чухно А.А. Диалектическая философия и методы экономической теории // Экономическая теория. – 2006. – №4. – С.3-16.
2. Иноземцев В.Л. Расколота цивилизация. Наличествующие предпосылки и возможные последствия постэкономической революции. – М.: Academia - Наука, 1999. – 724 с.

С.В.Гродський,

Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль

**КРОС-КОРДОННІ ІННОВАЦІЙНІ СИСТЕМИ В ЄВРОПІ
ТА ЧИННИКИ ЇХ РОЗВИТКУ**

Досліджено існуючу проблематику сучасних крос-кордонних систем, ідентифіковано кілька перешкоджаючих і стимулюючих чинників розвитку крос-кордонних РС в таких площинах, як інновації та інфраструктура, бізнес, взаємовідносини, соціоінституційні механізми, системи управління.

The existent problems of modern cross-boarded system were invented; a set of impedimental and stimulant factors of cross-boarded RIS development in such planes as innovations and infrastructure, business, interrelations, socio-institutional mechanisms, menegment system were identified.

Функціонування організацій, що продукують і поширюють інновації, зокрема їхня здатність проводити і передавати наукову експертизу, компетентність і навички, суттєво залежать від рівня інноваційної динаміки відповідної сфери. Тому необхідною умовою для утворення потужної крос-кордонної РС є наявність (або формування) провідної наукової бази і добре розвинутої інноваційної інфраструктури.

Автор ставить перед статтею такі завдання: 1) провести типологію сучасних крос-кордонних інноваційних систем в Європі, 2) виокремити передумови їх утворення та розвитку, 3) систематизувати перешкоджаючі і стимулюючі чинники розвитку.

Крос-кордонні РС визначаються автором як системи формального і неформального типу, які складаються з сусідніх територій, що належать кільком країнам. Під таке тлумачення попадають регіональні системи різних форм і розмірів. За територіальною ознакою вони можуть:

✓ перетинати декілька держав і охоплювати більшу кількість регіонів, типу центральноєвропейського Регіону “Centropre” [3];

✓ містити тільки дві суміжні області, типу нідерландсько-німецького крос-кордонного регіону EUREGIO [18].

За рівнем економічного розвитку такі регіональні системи характеризуються:

✓ високими рівнями економічної нерівності та інноваційними відмінностями, які можна спостерігати в американо-мексиканському прикордонному районі [24, с.605-617] і в областях, сформованих частинами старих і нових держав-членів ЄС;

✓ подібними рівнями економічного розвитку та інноваційних можливостей (наприклад, регіон Öresund [14]).

За своїми соціокультурними характеристиками вони можуть [27]:

✓ мати загальну культуру, історію і ідентичність (наприклад, баскський регіон у французько-іспанській прикордонній області);

✓ розрізнятися за ознаками ідентичності, соціальними і культурними інститутами (наприклад, німецько-польська прикордонна область).

Кооперативна комбінація і комплементарність, а не проста агрегація наукових баз і інноваційних інфраструктур, забезпечують формування абсолютних і відносних переваг, пов'язаних з розвитком інтеграційного процесу в певній частині економічного простору. Іншими словами, щоб мобілізувати сумісні дії та посилити комбінацію можливостей з генерації та дифузії знання, необхідні різні форми товариств між дослідницькими організаціями, освітніми органами і трансферними агентствами із суміжних областей. Проте варто визнати, що простого існування добре розвинутої інфраструктури знання недостатньо для стимулювання постійно діючого інноваційного процесу і забезпечення економічного зростання на регіональному рівні. Системна трансформація фундаментальних розробок і доведення їх до етапу прикладного використання в економіці можлива при дотриманні вихідної умови: генерація знання і підсистема дифузії технології є чітко орієнтованою на потреби регіональної економіки та її головних кластерів/агломерацій. Поки що ця умова дотримується для більшості традиційних RIS. Тому інфраструктура технологічного простору (і відповідного йому ринку) крос-кордонних інноваційних систем відчуває додатковий, часто негативний тиск

бар'єрного ефекту, зумовленого неузгодженістю та суперечливістю інституційного середовища різних країн, частини територій яких входять до певної міжнародної регіональної системи. Основною проблемою залишається нездатність сформованої інноваційної інфраструктури крос-кордонного регіону забезпечувати реалізацію інтересів контрагентів у процесі трансферу технологій та пов'язаних з ними компетенцій через кордон (ключовою причиною цього є формування інноваційної інфраструктури на базі існуючих регуляторних механізмів, що відображають інтереси і пріоритети розвитку регіональної / національної економіки окремо взятої країни).

Цей висновок підтверджується результатами емпіричних перевірок. Зокрема, дослідження К.Koschätzky [9, с.429-449] доводить: сервісна підтримка процесу комерціалізації і трансферу технологій, що забезпечується дослідницькими організаціями і трансферними інститутами в німецькому регіоні Баден, є чітко адаптованою до загальнонаціональних умов і регуляторних механізмів. Наслідком цього стало обмеження інноваційних контактів між цими акторами і фірмами із суміжною Ельзаською областю.

Враховуючи вищевикладене, автор формулює висновок: критичними моментами для створення крос-кордонних інноваційних систем є:

1) необхідність формування гнучких структур управління процесом створення знань, впровадження та дифузії технологій, що спроможні адекватно відображати специфіку інституційного середовища сусідніх регіонів;

2) інституційні та економічні механізми мають стимулювати не лише процес впровадження та дифузії технологій, а й забезпечувати крос-кордонний трансфер експертиз і навиків суб'єктів ринку;

3) багаторівневість структури технологічного простору крос-кордонного регіону, що дає змогу забезпечувати взаємозв'язок між суб'єктами інноваційного процесу на всіх етапах створення, використання та дифузії технології в межах системи і адекватно реагувати на впливи зовнішнього середовища.

З огляду на це актуалізується необхідність дослідження

специфіки розвитку фірмових стратегій учасників ринку, економічних механізмів формування міжнародних кластерів і генерування регіональних баз інформації та науково-прикладних розробок. При цьому ключову роль у активізації крос-кордонної взаємодії відіграють інноваційні фірми і кластери, що динамічно розвиваються, використовують конкурентні стратегії на основі технологічної переваги, мають відповідні системи підготовки та навчання кадрів. Динамічність їхнього розвитку забезпечується неперервністю інноваційного процесу в межах локальних територій, що формують крос-кордонний регіон. Але потрібно враховувати специфіку таких територій, яка, на думку Anderson і O'Dowd [1, с.593-604], проявляється через акумулювання додаткового економічного потенціалу на кордонах суміжних територій внаслідок використання переваг міжнародного трансферу капіталу, різниці в оплаті праці, цінах або відмінності інституційних механізмів.

Але крос-кордонна інноваційна система може також використовувати внутрішні відмінності між цінovими і вартісними чинниками, відтворюючи її екстенсивну залежність від нижнього рівня виробничої функції і низької заробітної плати експортно-обробних галузей. Такий розподіл праці є типовим для крос-кордонних областей східноєвропейських регіонів, які перебувають на стадії наздоганяючого розвитку початкових етапів інтеграції. Він дозволяє стимулювати потоки іноземного капіталу і отримувати дохід на основі використання переваг ресурсного забезпечення. Але в довгостроковій перспективі такі регіони змушені будуть переорієнтуватися на інноваційну модель розвитку, здатну забезпечити стійку міжнародну конкурентоспроможність на основі використання технологічної переваги, стабільний ріст заробітної плати і доходів суб'єктів господарювання. При цьому необхідними умовами утворення крос-кордонного РІС є відносна подібність індустріальних структур, напрямків спеціалізації і баз знання національних територій, що формують міжнародний регіон. Суттєві відмінності можуть бути причиною недостатнього рівня синергетичних ефектів співробітництва і пояснювати необхідність значної кількості додаткових активів для

розвитку міжнародної інноваційної системи на регіональному рівні.

Кращі перспективи для формування інтегрованого інноваційного простору існують у тих міжнародних регіонах, які мають один чи кілька крос-кордонних кластерів чи володіють потенціалом для їх утворення і розвитку. При цьому крос-кордонні кластери можуть виконувати функції ключового елемента розвитку РІС, що характеризуються високим рівнем економічної інтеграції і інноваційних взаємозв'язків.

Більшість дослідників проблематики інноваційного розвитку доходять до висновку, що інтенсивні локалізовані потоки знання і технологій між різними акторами формують критичний «стандартний» блок РІС. Недостатній рівень розвитку вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків між науково-освітньою сферою, що продукує знання, і суб'єктами ринку технологій, що використовують інноваційний продукт та забезпечують його дифузю, створює передумови для фрагментації технологічного і пов'язаного з ним економічного простору міжнародного регіону та, відповідно, знижує можливості системної інновації. Асиметрія відносин призводить до диспропорцій в розподілі доходу і заробітної плати між суміжними областями. Це може призвести до виникнення серйозних проблем у мотиваційних механізмах суб'єктів інноваційного процесу і суттєво обмежити динаміку розвитку взаємозв'язків у системі. Враховуючи дану специфіку, автор доходить до висновку, що ступінь розвитку і збалансованість інтересів суб'єктів крос-кордонних взаємозв'язків визначають потенціал і перспективи таких РІС.

Проведені емпіричні дослідження взаємозв'язків між науковим сектором, що продукує знання, і фірмами, що використовують розроблені на його основі технології та забезпечують їх комерціалізацію і дифузю, свідчать про їх фрагментальний розвиток [25, с.671-682, 18]. Розглядаючи традиційну для транскордонного співробітництва технологічну кооперацію, Reger і Hassink [22, с.31-47] довели, що для єврорегіону Маас – Рейн така форма взаємодії залишається досить обмеженою. Подібні результати були отримані і для прикордонного регіону Одер – Нейсе: інтенсивність і якість

міжфірмового співробітництва в секторі інноваційного розвитку залишається недостатньою для отримання системних ефектів. Аналіз крос-кордонної РІС між регіонами Баден (Німеччина) і Ельзас (Франція), проведений К. Koschatzky [9, с.429-449], засвідчив, що прямі контакти і взаємовідносини між науково-дослідними інститутами і компаніями перебувають у зародковому стані, а достатньо розвинутим є співробітництво між дослідницькими організаціями. Для регіону Öresund характерним є низький рівень економічної інтеграції [11] і крос-кордонного інноваційного співробітництва [5].

Базуючись на даному літературному огляді, автор доходить до висновку, що крос-кордонні інноваційні зв'язки в Європі є швидше винятком, ніж правилом. Це також відноситься і до міжнародних регіонів, що мають значний потенціал для поглиблення інтеграційної взаємодії промислових фірм і корпорацій та формування на цій основі інноваційних мереж.

Рівень і якість інтеграції в крос-кордонних регіонах ґрунтуються на низці критичних чинників. Як стверджує Anderson і O'Dowd [1, с.593-604], рівень крос-кордонних відмінностей, взаємозалежність чи асиметрія економічного розвитку, політична сумісність, культурні і національні ідентичності визначають потенціал розвитку для різних типів крос-кордонних відносин, які, в свою чергу, залежать від ступеня відкритості задіяних у міжнародному регіоні національних кордонів.

Проведені дослідження все більше схиляються до висновку, що географічної близькості територій недостатньо для інтенсивного трансферу інноваційного продукту і забезпечення системного ефекту від його використання. Так, Gertler [7, с.75-99], Coenen і ін. [5], Boschma [4, с.61-74], Malmberg і Maskell [13, с.1-18] доводять суттєвість впливу соціальних, пізнавальних та інституційних чинників для інтенсифікації інноваційної активності всіх видів суб'єктів даного процесу. Тому більшість крос-кордонних регіонів на даний момент не спроможні автоматично сформувати сприятливе інвестиційне середовище на основі технологічної переваги. Цей момент є особливо актуальним для випадків, де відбувається інтеграція двох чи більше РІС, між якими існують

суттєві відмінності щодо сформованих національних інституційних, політичних та соціальних механізмів відповідних територій. При цьому виникають різні типи несумісності на різних рівнях економіки і формуються додаткові бар'єри:

1) на мікрорівні – несумісність інституційних, політичних та соціальних механізмів, що перешкоджає розвитку інтеграційного процесу між бізнес-акторами і не створює адекватного середовища для транскордонних взаємодій;

2) на макрорівні – несумісність пріоритетів та механізмів розвитку національних інноваційних систем, елементами яких є регіони, що формують крос-кордонну РІС;

3) на рівні міжнародної економіки (мезорівень глобальної економіки) – несумісність між стадіями розвитку та рівнями інтегрованості економічного простору територій.

Отже, утворення крос-кордонної РІС повинно забезпечувати не лише гармонізацію інтересів розвитку, політичних, економічних та соціальних механізмів, сумісність інституціональних основ на рівні регіональних економік, але і супроводжується «зіткненням» між НІС та їх відповідністю сформованим глобальним інноваційним мережам. Все це, на думку автора, пояснює потребу у створенні ефективних «сполучаючих» інститутів [28], що здатні мінімізувати вплив додаткових бар'єрів і стимулювати процес подальшої інтеграції. При цьому варто звернути увагу на той факт, що вплив бар'єрів, пов'язаних з адміністративними кордонами, тарифним і нетарифним регулюванням, може бути відносно легко мінімізованим. Більшу проблему складають ментальні і культурні бар'єри, вплив яких постійно збільшується з поетапним розвитком інтеграційного процесу. Так, важливість і нееластичність ментальних і культурних бар'єрів для формування крос-кордонних РІС аналізувались у працях P.Maskell [15, с.997-1013], S.Zillmer [27]. Gualini [8, с.43-52] досліджував лінгвістичні, культурні, символічні відмінності, і пов'язану з ними диференціацію інтелектуального капіталу, внаслідок чого висловив припущення про зростання їх значення, особливо для країн Східної Європи. Цей висновок підтверджується результатами, що отримані Van Houtum [26], який ідентифікував ментальну дистанцію як ключовий

чинник для пояснення частоти і кількості міжнародних економічних відносин. При цьому К.Koschatzky [9, с.429-449] стверджує, що сусідній регіон не розглядається як істотне джерело знання для фірм в обох регіонах. Тому, незважаючи на сучасну активність технологічної і економічної інтернаціоналізації, для багатьох фірм процес створення та використання інноваційного продукту попадає під ефект «домашнього зміщення» (тобто концентрується всередині власної РІС чи НІС). Це, на думку автора, пояснюється кількома причинами:

- 1) використанням розвиненими країнами і міжнародними фірмами концепції конкурентоспроможності на основі технологічної переваги, що спонукає до формування дієвих систем протидії міжнародному трансферу новітніх технологій;
- 2) недостатністю розвитку існуючих міжнародних (і часто національних) механізмів комерціалізації технологій;
- 3) неоднозначністю впливу суттєвого бар'єрного ефекту, який є характерним для крос-кордонних РІС.

При цьому виникає питання, яким чином такі бар'єри можуть бути подолані за допомогою цілеспрямованих політичних зусиль і взаємодій (так як, наприклад, використання механізмів Interreg для впливу на міжнародні економічні відносини між регіонами). З одного боку, відмічається тенденція до гомогенізації формальних інститутів всередині ЄС, яка б могла привести до скорочення певних типів інституціональної відмінності. З іншого – формування довіри є не тільки попередньою умовою, але і результатом формування міжнародних інноваційних мереж [23, с.215-250; 21, с.61-67]. Ця довіра може бути побудована навіть у регіонах, що характеризуються конфліктами і антагонізмом інтересів, шляхом цілеспрямованого політичного впливу, що орієнтується на активізацію контактів і відносин між акторами крос-кордонного РІС. Таким чином сучасна парадигма розвитку таких систем повинна ґрунтуватись на дієвій управлінській вертикалі, що охоплює всі рівні світогосподарської системи і здатна працювати в умовах максимально лібералізованого економічного середовища.

Опрацювання сучасних досліджень по інноваційній політиці та власні висновки дозволяють автору обґрунтувати тезу про

те, що інноваційна активність регіонів формується політмейкерами на регіональному, національному і міжнародному (європейському) рівнях, підтверджуючи багаторівневність природи суспільного управління. Це пояснює необхідність формування ефективної вертикальної координації політики і співпраці акторів глобального простору [6]. Одночасно, відступаючи від широкого тлумачення інноваційного процесу, що охоплює процес створення знання і технології, її використання, комерціалізації і дифузії [10, 2, 12], також виникає потреба у горизонтальній координації зусиль національних політичних акторів [16, с.15-32].

Побудова крос-кордонних РІС передбачає підвищення складності простору, оскільки супроводжується формуванням додаткової площини в системі управління, обумовленою потребою в механізмах крос-кордонної співпраці. Так, 90-і роки ХХ ст. характеризувались достатньо високим рівнем активності європейських країн щодо формування міжнародних політичних ініціатив і створення інститутів крос-кордонного управління. Цьому сприяли такі програми ЄС, як Interreg, Phare та Tacis (див., наприклад, праці J.Scott [24, с.605-617], E. Gualini [8, с.43-52], M. Perkmann [17, с.153-171], [19], [20]). Але найбільш дискусійним залишається питання про формат адміністративно-інституційного регуляторного впливу, який визначає умови розвитку крос – кордонного регіону (див., наприклад, Perkmann [18]).

Зважаючи на ідентифіковану автором специфіку сучасної парадигми крос-кордонних РІС, можна стверджувати, що політична система федералістського типу пропонують кращі умови для гармонізації політичних механізмів і формування міжнародних інноваційних мереж. Вона дозволяє надавати достатній рівень політичної автономії і формувати відповідний набір обов'язків для крос-кордонних механізмів управління інноваціями і формування передумов утворення стратегічних інноваційних коаліцій.

Управління транскордонною інноваційною активністю має різні рівні інтенсивності та інтеграції відповідних механізмів: від випадкової співпраці для досягнення чітко визначеної мети чи ефекту до реалізації послідовної інноваційної стратегії розвитку крос-кордонного простору (регіону). Реалізація

останньої нерозривно пов'язана з проведенням поетапних інституційних змін, оскільки політика, що стимулює інноваційний процес, базується на національних інтересах і механізмах розвитку і є регіональною з огляду на організаційно-економічні механізми реалізації інтересів. Тому, на відміну від механізмів традиційної економічної інтеграції, проектування і реалізація спільної інноваційної політики не може відбуватись низхідним способом (тобто на рівні фірм і підприємств, що формують мотиваційну основу розвитку міжнародного співробітництва). Потрібні форми асоційованого управління, які враховують інтенсивність комунікацій і консенсус інтересів між всіма зацікавленими сторонами крос-кордонного регіону. В цьому відношенні крос-кордонні політичні мережі і системи багатосторонніх переговорів могли б сформувавши більш ефективні інституційні форми й інструменти управління інноваційним процесом. Отже, на сучасному етапі виникає потреба у створенні окремих інституцій для стабілізації крос-кордонних ініціатив і реалізації відповідних проектів міжнародного інноваційного співробітництва.

Ключовим висновком, який отримав автор унаслідок дослідження існуючої проблематики сучасних крос-кордонних систем, є наявність істотної диференціації між крос-кордонними регіонами у можливостях формування інтегрованого інноваційного простору. Базуючись на вищенаведених аргументах, у статті ідентифіковано низку перешкоджаючих і стимулюючих чинників розвитку крос-кордонних РІС (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники розвитку крос-кордонних РІС

Елементи 1	Стримуючі чинники 2	Стимулюючі чинники 3
1. Інновації та інфраструктура	1. Дефіцити: ✓ дослідницьких організацій; ✓ освітніх органів; ✓ трансферних агентств. 2. Слабка орієнтація на потреби регіональної економіки і її основних кластерів. 3. Виняткова адаптація до власного регіонального / національного контексту.	1. Розширена установка: ✓ дослідницьких організацій; ✓ освітніх органів; ✓ трансферних агентств. 2. Сильна орієнтація на потреби регіональної економіки і її основних кластерів. 3. Адаптація до множинних інституційних контекстів.

Продовження табл. 1

1	2	3
2. Бізнес	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання переваг низької заробітної плати і витрат в одній або більше галузях спеціалізації, що формують крос-кордонний регіон. 2. Низький рівень комплементарності / низький ступінь подібності індустріальних структур і баз знання. 3. Низький потенціал для розвитку крос-кордонних кластерів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання переваг, що ґрунтуються на безперервних інноваціях і формують крос-кордонний регіон. 2. Високий рівень комплементарності / високий ступінь подібності індустріальних структур і баз знання. 3. Високий потенціал для розвитку крос-кордонних кластерів.
3. Взаємовідносини	<ol style="list-style-type: none"> 1. Домінування асиметричних транскордонних відносин. 2. Низькі рівні крос-кордонної інноваційної взаємодії. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Домінування симетричних транскордонних відносин. 2. Високі рівні крос-кордонної інноваційної взаємодії.
4. Соціоінституційні механізми	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суттєві культурні й інституційні відмінності між сусідніми регіонами. 2. Суттєві відмінності між НІС. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Незначні культурні і інституційні відмінності між сусідніми регіонами. 2. Незначні відмінності між НІС.
5. Системи управління	<ol style="list-style-type: none"> 1. Централістські політичні системи. 2. Причинна кооперація в певній меті. 3. Брак механізмів управління / слабопов'язані настройки управління. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Федералістські політичні системи. 2. Взаємопов'язана інноваційна стратегія. 3. Стабільна орієнтація інституційного управління.

Таким чином поява і динамічний розвиток крос-кордонних РІС залежить від безлічі критичних чинників і їх системної взаємодії. Це вимагає формування адекватних умов і здійснення кооперованих зусиль щодо розвитку інноваційної активності в різних сферах економіки.

Список використаних джерел:

1. Anderson J. and O'Dowd L. (1999) Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance. *Regional Studies*, 33, pp. 593-604.
2. Asheim, B., Isaksen, A., Nauwelaers, C. and Tjdtling, F. (Eds.) (2003) *Regional Innovation Policy For Small-Medium Enterprises*, Edward Elgar, Cheltenham.
3. Bergman, E. (2006) *Centropo: Central European Development Region*. Mimeo. Vienna.
4. Boschma, R. (2005) Proximity and innovation. A critical assessment. *Regional Studies*, 39 (1), pp. 61-74.
5. Coenen, L, Moodysson, J. and Asheim, B. (2004) Proximities in a Cross- border Regional Innovation System: On the Knowledge Dynamics of Medicon Valley (DK/SE). Paper presented at the 4 th Congress on Proximity Economics: Proximity, Networks and Co-ordination, Marseille, June 17-18, 2004.
6. Cooke, P., Boekholt, P. and Tjdtling, F. (2000): *The Governance of Innovation in Europe*. Pinter, London.
7. Gertler, M. (2003) Tacit knowledge and the economic geography of context or The

- undefinable tacitness of being (there). *Journal of Economic Geography*, 3, pp. 75-99.
8. Gualini, E. (2003) Cross-border Governance: Inventing Regions in a Trans-national Multi-level Polity. *DISP*, 152, pp. 43-52.
9. Koschatzky, K. (2000) A River is a River – Cross-border Networking between Baden and Alsace. *European Planning Studies*, 8 (4), pp. 429-449.
10. Lagendijk, A. (2000) Learning in Non-core Regions: Towards 'Intelligent Clusters'; Addressing Business and Regional Needs, in: Boekema, F., Morgan, K., Bakkers, S., Rutten, R. (Eds.), *Knowledge, Innovation and Economic Growth*, Edward Elgar, Cheltenham, pp. 165-191.
11. Lundquist, K. and Winther, L. (2003) Between Sweden and Denmark: The Industrial Dynamics of the Öresund Region. Paper presented at the RSAs annual conference, Pisa, 12-15 April, 2003.
12. Lundvall, B.-A. (2004) Why the new economy is a learning economy, DRUID Working Paper No 04-01, Department of Business Studies, Aalborg University, Aalborg.
13. Malmberg, A. and Maskell, P. (2006) Localized Learning Revisited. *Growth & Change*, 37 (1), pp. 1-18.
14. Maskell, P. and Törnqvist, G. (1999) Building a Cross-Border Learning Region. Copenhagen: Copenhagen Business School Press.
15. Maskell, P., Bathelt, H. and Malmberg, A. (2006) Building global knowledge pipelines: The role of temporary clusters. *European Planning Studies*, 14 (8), pp. 997-1013.
16. Mytelka, L. (2000) Local Systems of Innovation in a Globalized World Economy. *Industry and Innovation*, 7, pp. 15-32.
17. Perkmann, M. (2003) Cross-border regions in Europe. Significance and drivers of cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies*, 10 (2), pp. 153-171.
18. Perkmann, M. (2005) The emergence and governance of Euroregions: the case of the EUREGIO on the Dutch-German border. Paper presented at the workshop: Euroregions: experiences and lessons, Institut Universitari d'Estudis Europeus, University of Barcelona, 15-16 December, 2005.
19. Perkmann, M. (2006) Policy entrepreneurship and multi-level governance: a comparative study of European cross-border regions. *Environment and Planning C*, forthcoming.
20. Perkmann, M. (2006) The construction of new scales: a framework and case study of the EUREGIO cross-border region. *Regional Studies*, forthcoming.
21. Powell, W. (1996) Trust-based forms of governance, in: R. Kramer and T. Tyler (Eds.), *Trust in organizations: frontiers of theory and research*, Sage, Thousand Oaks (CA), pp. 61-67.
22. Reger, G. and Hassink, R. (1997) Strukturwandel, Technologiepolitik und grenzüberschreitende Technologiekooperation in der Euregio Maas-Rhein. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*, 41 (1), pp. 31-47.
23. Sabel, C. (1992) Studied trust: building new forms of co-operation in a volatile economy, in: F. Pyke and W. Sengenberger (Eds.), *Industrial districts and local economic regeneration*, International Institute for Labour Studies, Geneva, pp. 215-250.
24. Scott, J. (1999) European and North American Contexts for Cross-border Regionalism. *Regional Studies*, 33, pp. 605-617.
25. Van Geenhuizen, M., Van der Knapp, B. and Nijkamp, P. (1996) Trans-border European networks: shifts in corporate strategy? *European Planning Studies*, 4 (6), pp. 671-682.
26. Van Houtum, H. (1998) The development of cross-border economic relations. Center for Economic Research, Tilburg.
27. Zillmer, S. (2005) Chances for German-Polish Cooperation – A German Point of View. Working Paper, Leibniz-Institute for Regional Development and Structural Planning, Erkner/Berlin.
28. Необхідність їх створення була обґрунтована в роботі M. Heidenreich (Heidenreich, M. (1999) Grenzregionen. Entwicklungschancen und –barrieren zwischen West- und Mitteleuropa. In: G. Fuchs, G. Krauss and G. Wolf (Eds.) *Die Bindungen der Globalisierung. Interorganisationsbeziehungen im regionalen und globalen Wirtschaftsraum*. Marburg: Metropolis-Verlag, pp. 136-161).